ÎNREGISTRAREA CONSTRUCȚIILOR SINTACTICE ÎN DICȚIONARELE LEXICALE. SENSUL „A TRANSFORMA” AL VERBULUI A FACE ÎN DA

0. Argument. În DA, pentru sensul A.VI.1. al verbului *a face* – „a schimba sau a prefăce pe cineva (sau ceva), a aduce pe cineva (s. ceva) într-o altă stare” – se înregistrează trei structuri gramaticale diferite: (1.) una în care obiectul care suferă transformarea este construit cu prepoziția *din*: *a face din pelin zahăr*, (2.) alta, dublu acuzativă, în care atât obiectul care suferă transformarea, cât și cel rezultat din aceasta sunt construite fără prepoziție: *a face pelinul zahăr*, și (3.) a treia, în care obiectul rezultat în urma transformării este construit cu prepoziția *în*: structurile de tipul *a face pe cineva în bucăți* sunt înregistrate în această secțiune a schemei lexicografice, dar autorii dicționarului redau aici și construcții cu alte (tipuri de) prepoziții. Înregistrarea structurilor gramaticale în care apar cuvintele ale căror sensuri sunt ilustrate în dicționare (le lexice) nu este un procedeu obișnuit în practica lexicografică, întrucât, de cele mai multe ori, ele sunt irelevante pentru conținuturile cuvintelor. Există diverse tipuri de dicționare morfologice sau sintagmatice (de expresii, de colocații etc.) care atestă fapte gramaticale și chiar și în dicționarele lexice se fac o serie de mențiuni de ordin morfologic sau se ilustrează variabilitatea sintactică/sintagmatică a expresiilor înregistrate, însă pentru sensurile obișnuite ale cuvintelor nu se dau, în general, construcțiile gramaticale în care apar în vorbire. Totuși, într-un studiu anterior (vezi Minică, Ștefănescu 2020), am arătat că, în redactarea verbului *a face*, autorii DA recurg deseori la criterii gramaticale în structurarea schemei lexicografice, uneori chiar cu observația explicită că verbul are același sens în diferitele construcții gramaticale consemnate. În studiul de față ne propunem să analizăm în ce măsură recursul la structurile gramaticale poate aduce un plus de informație lexicografică, atât în cazul sensului specific pe care-l avem în vedere în acest articol („a face” = „a schimba”, „a prefăce”, „a transforma”), cât și în practica lexicografică generală.

1. Structura lexicală a verbelor de transformare. La prima vedere, procedeul înregistrării celor trei structuri gramaticale diferite s-ar justifica datorită schemei sintactice a verbelor *a schimba* sau *a prefăce*, cu care se glosează sensul pe care-l avem în vedere aici pentru verbul *a face*. Verbele de transformare au o structură lexicală specifică, diferită substanțial de cea a altor verbe și caracterizată în principal de necesitatea de a face referire la două stări din evoluția obiectului care suferă acțiunea semnificată de verb. Complexele și variatele determinări referențiale ale verbului au fost intens studiate și minuțios cartografiate de gramaticile generative, fiind definite (și

abordate teoretic), în etapele succesive ale teoriilor care guvernează aceste gramatici, ca *argumente* (arguments), *roluri semantice* (semantic roles), *cazuri de adâncime* (deep cases), sau *relații tematice, roluri tematice* (thematic relations, theta roles). Am optat să folosim pentru descrierea structurii lexicale a verbelor de transformare conceptul generativist de *rol tematic*, întrucât el a fost adoptat (și) în gramatica limbii române, începând cu ediția din anul 2005 a Gramaticii Academiei, care abordează relaționalitatea verbului dintr-o astfel de perspectivă, valorificând multe dintre metodele de studiu ale gramaticilor generative și operând în descrierea funcționalității faptelor de limbă cu termeni ca *roluri tematice*, *valențe sintactice*, *schemă de roluri tematice*, *matrice semantică* și *matrice sintactică* etc.¹ Analizând dintr-o astfel de perspectivă verbele amintite vedem că ele au o structură lexicală care presupune exprimarea, prin funcții sintactice, a următoarelor *roluri tematice*:

1. **agentul**, cel care face acțiunea verbului;
2. **pacientul** care suferă acțiunea verbului;
3. **punctul inițial**, starea de la început, de la care pornește transformarea (pacientului);
4. **punctul final**, la care conduce transformarea (numită de verb), starea rezultată în urma acesteia (starea la care ajunge pacientul în urma transformării).

Aceste patru roluri tematice se exprimă/realizează prototipic fiecare prin funcții sintactice specifice:

1. *agentul* – prin funcția sintactică de **subject**;
2. *pacientul* – prin funcția sintactică de **complement direct**;
3. *punctul inițial* al transformării – printr-un **complement indirect** construit cu prepoziția *din*;
4. *punctul final* – printr-un **complement indirect** construit cu prepoziția *în*.

Astfel în propoziția:

1. *El își schimbă/preface/transformă casa din cocioabă în palat.*

agentul acțiunii numite de verb este designatul pronumelui personal de persoana a III-a masculin sg., *el*, cu funcție de subiect în propoziție, **pacientul** care suferă acțiunea este desemnat de substantivul cu funcție de obiect direct *casa*, **starea inițială**, de la care pornește acțiunea verbului (construcția sintactică având funcție de complement indirect *din cocioabă*) se realizează cu ajutorul prepoziției *din*, cu care se exprimă, în general, proveniența, punctul de plecare, iar conținutul gramatical responsabil cu exprimarea **stării finale**, la care se ajunge în urma acțiunii verbului predicat, este construit cu ajutorul prepoziției *în* (complementul indirect *în palat*).

¹ În esență este vorba despre distincția coșeriană dintre funcții designaționale (de vorbire) – cărora le-ar corespunde, în generativism, *rolurile tematice* – și funcții gramaticale (de limbă) – răspunzătoare de ceea ce GALR 2005 numește *valențele combinatorii (sintactice)* ale faptelor de limbă – vezi distincția, de exemplu, în Coșeriu 1989/1994-1995, p. 33–35. Am ales însă să folosim terminologia adoptată de GALR 2005 pentru a face prezentarea de față mai accesibilă (și) întrucât interesul ei este unul mai degrabă practic (lexicografic) decât teoretic.

Putem presupune, astfel, pornind de aici, că structurile gramaticale înregistrate în schema DA au rolul de a ilustra, pentru verbul *a face*, această bogată relaționalitate a verbelor de transformare. Verbele de acest tip au, am văzut, trei funcții sintactice subordonate: complementul direct și două complemente indirecte, unul construit cu prepoziția *din*, altul cu prepoziția *în*. Prin urmare, autorii DA, care nu puteau să dea, datorită specificului lucrării, informații gramaticale complete și pe deplin lămuritoare, au considerat potrivită o oarecare organizare pe criterii sintactice a materialului ilustrativ, chiar dacă ea nu era strict necesară din punct de vedere lexicografic, întrucât cele trei poziții astfel rezultate în schemă ilustrau toate același sens al verbului *a face*. Există această practică lexicografică a unei opționale împărțiri suplimentare a citatelor ilustrative pentru un anumit sens și redactorul poate recurge la ea atunci când consideră că o astfel de măsură ar aduce un plus de informație utilă cititorului.

1.1. Două obiecte diferite sau două stări în istoria aceluiași obiect? Analizând în continuare schema oferită de DA pentru sensul de verb de transformare al lui *a face*, putem să recunoaștem două dintre cele trei structuri sintactice înregistrate ca fiind construcțiile cu cele două prepoziții – *din* și *în* – corespunzătoare celor două roluri tematice pe care le-am identificat în propoziția 1. Aceste structuri sintactice sunt prezente în schema verbului *a face* la pozițiile A.VI.1.a. și A.VI.1.c. și sunt descrise în felul următor:

A.VI.1.a.) (Obiectul sau persoana care suferă schimbare se exprimă prin prep. *din*).

A.VI.1.c.) În loc de a zice: *Fac pe cineva bucăți*, se poate spune și: *Îl fac în bucăți*.

ambele fiind înregistrate sub definiția:

A.VI.1. A schimba sau a prefăce pe cineva (sau ceva), a aduce pe cineva (sau ceva) într-o altă stare.

care, la rândul ei, descrie un subsens al sensului:

A.VI. A da o formă sau înfățișare nouă cuiva sau unui lucru.

Două lucruri atrag în mod special atenția atunci când comparăm indicațiile gramaticale și definițiile din DA cu structurile sintactice pe care le-am identificat în propoziția 1.: (1) construcția sintactică fără prepoziții, cu două complemente directe, înregistrată de autorii DA la poziția A.VI.1.b. și pe care noi nu am identificat-o în matricea sintactică pe care am întocmit-o pentru verbele de transformare, dar despre ea vom vorbi puțin mai încolo în studiul nostru, și (2) faptul că în definițiile DA se vorbește, ca repere lexicale ale verbelor de transformare, nu de *pacient*, *moment inițial al transformării* și *moment final* al acesteia, ci de „obiectul sau persoana care suferă schimbare”, despre care ni se spune că „se exprimă prin prep. *din*”, precum și despre faptul de „a aduce pe cineva (sau ceva) într-o altă stare”. Prin sintagma *într-o altă stare* se face referire, în mod evident, la *momentul final al transformării*, care am văzut că se construiește sintactic cu ajutorul prepoziției *în*,

însă „obiectul sau persoana care suferă schimbare” este, iarăși evident, *pacientul*, și el se exprimă, în matricea sintactică identificată de noi în propoziția **1.**, prin funcția de complement direct, adică fără prepoziție, deci nicidecum nu ar trebui să „se exprime prin prepoziția *din*”, așa cum ni se spune în descrierea pe care DA o dă poziției **A.VI.1.a.** din schema verbului *a face*. Prepoziția *din* era rezervată, am văzut, în descrierea noastră, exprimării momentului inițial al transformării. Analizând cauza acestei inadvertențe constatăm următoarele: structura semantică identificată în propoziția **1.** este una maximală, ea se realizează atunci când verbul are toate rolurile tematiche asociate transformării – *pacient*, *stare inițială*, *stare finală* – exprimate independent. În vorbire întâlnim, însă, de cele mai multe ori, situația în care *pacientul* se identifică cu una dintre etapele transformării și constituie, împreună cu aceasta, un singur rol tematic, realizat printr-o unică funcție sintactică. Și, anume, avem următoarele două situații:

1.) *pacientul* se identifică cu *starea inițială*, precum în propoziția:

2. *Să schimbăm sapa în condei (și brazda-n călimară).*

unde substantivul *sapa*, obiect direct, desemnează în același timp și *pacientul*, obiectul care suferă transformarea, și *starea inițială*, de la care pleacă aceasta;

2.) *pacientul* se identifică cu *starea finală*:

3. *A făcut din țânțar armăsar.*

Aceasta este situația prezentă în **A.VI.1.a.**, în care *pacientul*, obiectul direct *armăsar*, reprezintă (și) *starea finală* a transformării (complementul indirect *din țânțar* reprezentând, ca rol tematic, *starea inițială*). Faptul că în aceste cazuri *pacientul* se confundă (= se identifică) cu unul dintre reperele transformării se poate constata și din faptul că el se află în corelație (semantică) cu celălalt reper al acesteia. Fiind – din punct de vedere sintactic – complement direct, *pacientul-reper al transformării* nu poate avea prepoziție, însă corelativul său din cadrul relației de transformare va avea prepoziția corespunzătoare poziției pe care o ocupă în această relație (*în* sau *din*). Faptul că în vorbire cel care suferă transformarea se confundă de obicei cu unul sau cu celălalt dintre reperele acesteia a dus la o înțelegere gramaticală a verbelor de transformare ca având două relaționalități (două referințe relaționale): una cu obiectul care suferă transformarea (obiectul de la care începe/pleacă transformarea) și alta cu obiectul în care acesta se transformă (la care se ajunge/se încheie transformarea), așa cum am văzut în cele două exemple de mai sus, propozițiile **2.** și **3.**, acestea fiind și situațiile la care se face referire în definițiile din DA. Schema relațională maximală a acestui tip de verbe², cuprinde, însă, așa cum am putut observa în propoziția **1.**, trei referințe relaționale:

² Mai corect ar fi să spunem „... a acestui tip de acțiuni”, întrucât ele pot apărea în vorbire nu numai ca predicate, ci și ca infinitive sau supine: *transformarea casei din cocioabă în palat*.

1'. Frunza se transformă din verde în galbenă.

care descriu două stări succesive în istoria unui singur obiect (pacientul). Trebuie să observăm, însă, că, deși subiect gramatical al propoziției, substantivul *frunza* exprimă aici, ca rol tematic, **pacientul** verbului *a transforma*, acesta fiind, în propoziția de față, un verb *non-agentiv* (datorită construcției reflexive): nu prezintă rolul tematic al **agentului** și are **pacientul** realizat sintactic ca subiect gramatical. O propoziție în care am avea și agent ar fi următoarea:

1''. *Timpul/toamna transformă frunza din verde în galbenă.*

și se observă cum exprimarea mai multor roluri tematice reconfigurează structura sintactică a propoziției, cu **agentul** devenit subiect al verbului de transformare și **pacientul** complement direct al acestuia. O nouă reconfigurare este adusă de construcția pasivă:

1'''. *Frunza este transformată de toamnă din verde în galbenă.*

în care **pacientul** redevine subiect gramatical, iar **agentul** se exprimă printr-o funcție sintactică exclusivă agentului în construcții pasive: *complementul de agent*. Observăm astfel cum, deși rolurile tematice rămân aceleași, structura sintactică a unei propoziții care are ca predicat un verb de transformare poate diferi substanțial de la o propoziție la alta. Ceea ce este absolut firesc în cazul acestor transformări ale construcțiilor active în construcții pasive sau reflexive, fenomenul fiind atent descris și bine documentat în gramatici.

2. A face = „a transforma” vs verbele de transformare prototipice. O altă observație pe care o putem face este, însă, cu mult mai interesantă, și aici ajungem la problema pe care am lăsat-o nediscutată în partea de început a studiului nostru: comparând structura semantică (lexicală) a verbelor de transformare cu matricea sintactică prin care rolurile lor tematice se realizează, constatăm că, deși rolurile tematice sunt aceleași pentru toate verbele de transformare, funcțiile sintactice prin care ele se realizează sunt diferite. Dacă analizăm, de exemplu, propoziția 3., vedem că ea nu ar fi putut fi construită în această formă cu niciun alt verb de transformare. Dacă am fi vrut să folosim un verb de transformare prototipic în locul verbului *a face* = „a transforma” propoziția ar fi arătat în felul următor:

3.1. *A schimbat/transformat/prefăcut țânțarul în armăsar.*

sau

3.2. *A schimbat/transformat/prefăcut ceva din țânțar în armăsar.,*

dar cu niciun chip nu s-ar fi putut construi o propoziție în care să avem rolurile tematice ale transformării configurate sintactic la fel ca în propoziția 3.

Mai departe, a doua dintre cele trei structuri sintactice pe care DA le înregistrează la sensul pe care-l discutăm aici este exclusivă verbului *a face* și nu poate fi reprodusă cu niciun alt verb de transformare dintre cele pe care atât DA, cât și noi le-am luat în discuție. Înregistrată sub A.VI.1.b., situația la care ne referim este prezentată în DA astfel:

A.VI.1.b.) În loc de: (*Mă dăduiu robii pe-un an*), *Să fac din pelin zahar*. SEVASTOS, C. 9/13. – se poate zice: (*Năcăjesc mai mult de-un an*) *Să fac pelinu' zahar*. ȘEZ. III, 21/10. Construcția aceasta cu acuzativ dublu este chiar mai obicinuită; sensul rămâne același. Uneori se găsesc chiar amândouă construcțiile unite, ca în expresia: **A-l face pe cineva din cal măgar** = a-l zăpăci, a-l îmbăta cu apă rece.

Avem, așadar, încă două tipuri de propoziții:

4. *A face pelinul zahăr*.

unde vedem că atât ***pacientul/momentul inițial*** al transformării – *pelinul* –, cât și ***momentul final*** al acesteia – *zahăr* – sunt redate sintactic prin complemente directe, diferența dintre ele făcând-o gradul de determinare a substantivului, ***pacientul/momentul inițial*** fiind exprimat printr-un substantiv determinat definit, ***momentul final*** – printr-un substantiv nedeterminat³. Al doilea tip este o variantă a tipului 3.:

3.1. *A-l face pe cineva din cal măgar*.

în care avem ***pacientul*** – *pe cineva* – exprimat prin *complement direct*, independent de ***momentul inițial*** al transformării, care se realizează în acest caz prin funcția sintactică ce-i este proprie când apare independent: *complementul indirect* cu prepoziția *din*: *din cal*. Vedem astfel – și în cazul acestor două tipuri de propoziții – că verbul *a face* are un comportament sintactic diferit de cel al verbelor de transformare prototipice: *a transforma*, *a schimba*, *a preface*. El funcționează, în acest caz, din punct de vedere sintactic, similar nu veritabilelor verbe de transformare, ci unui verb ca *a scoate*, atunci când este folosit și el ca verb de transformare, în propoziții precum:

5. *L-a scos medic/avocat*.

unde *a scoate* are, la rândul lui, sensul unui verb de transformare și funcționează similar cu *a face*, atât semantic (lexical), cât și gramatical⁴:

³ Nu este obligatoriu ca substantivele să fie neapărat unul determinat definit și celălalt nedeterminat, ele pot fi și unul determinat definit, celălalt determinat nedefinit:

⁴ Verbul *a scoate* are aici sensul unui verb de transformare și funcționează similar lui *a face*, însă presupune, credem, ca trăsătură lexicală suplimentară, un efort mai mare din partea agentului pentru a realiza acțiunea. *A scoate pe cineva avocat* presupune *a-l face avocat* cu mult chin și, cumva, împotriva mersului natural al lucrurilor. Surprinzător, însă, nu am găsit acest sens în DLR s.v. *scoate*, ci doar un

5.1. Dintr-un elev mediocru *l-a scos/făcut premiant*.

având, deci, *momentul final al transformării* construit sintactic printr-un complement direct, și nu, ca în cazul verbelor de transformare prototipice, printr-un complement indirect cu prepoziția *în*:

5.2. Dintr-un elev mediocru *l-a schimbat/transformat/prefăcut în premiant*.

O comparație sumară a matricelor sintactice ale celor două tipuri de verbe de transformare ne arată că diferența dintre ele constă în felul în care este construit sintactic rolul tematic al momentului final al transformării: verbele prototipice au acest rol tematic construit cu prepoziția *în*, verbele circumstanțiale (*a face*, *a scoate*) îl construiesc fără prepoziție. Complement indirect vs complement direct. Două consecințe are această observație:

(i) Mai întâi, o astfel de incongruență de funcționalitate gramaticală ne face să ne întrebăm dacă este acceptabil din punct de vedere lexicografic să echivalăm în definiție sensul analizat al verbului *a face* cu verbele de transformare prototipice, care am văzut că au un comportament sintactic în mod evident diferit. Răspunsul la această întrebare nu poate fi, însă, credem, decât unul pozitiv, întrucât, într-un dicționar, echivalența lexicală – incontestabilă, în acest caz – ar trebui să primeze în fața identității de funcționalitate gramaticală. Cuvintele se definesc în dicționare după conținutul lor lexical și nu după comportamentul sintactic. Cel mult am putea propune menționarea sensului analizat mai sus al lui *a scoate* ca sinonim pentru sensul similar al lui *a face*, însă nu avem motive să evităm în definirea acestuia recursul la verbele de transformare prototipice. Totuși, ajunși în acest punct al prezentării de față putem presupune un al doilea motiv pentru care autorii DA au ales să ilustreze în dicționar construcțiile gramaticale ce corespund sensului discutat aici al lui *a face*: este foarte probabil că redactorii au observat această neconcordanță sintactică dintre sensul definit și verbele folosite pentru definirea acestuia și au considerat necesar să o documenteze în dicționar prin înregistrarea structurilor sintactice în care sensul definit apare, tocmai pentru a oferi cititorului o imagine com-

sens oarecum similar (nu „a transforma în...”, ci „a face să pară...”, de obicei prin mijloace necinstite sau pe nedrept: *a scoate pe cineva vinovat*), vezi romboul de la sensul **VI.5**.

pletă a diferențelor de structurare sintactică pe care acesta le prezintă în raport cu celelalte verbe de transformare, verbe pe care redactorii le-au folosit pentru a defini acest sens. E ca și cum ne-ar atrage atenția: „verbul *a face* înseamnă, în acest context, „a schimba, a transforma, a aduce într-o stare”, însă – priviți! – nu se comportă din punct de vedere gramatical asemeni acestor verbe, ci are un comportament gramatical aparte”. Redactorii au observat diferența de comportament gramatical și au ținut să o documenteze, cu instrumentele, nu foarte complexe, pe care le aveau la dispoziție, pentru a da cititorului o imagine (cât mai) completă a felului în care funcționează verbul *a face* atunci când are sensul în cauză.

(ii) O altă consecință a observației de mai sus este faptul că verbul *a face* nu poate avea, ca verb de transformare, rolul tematic al **momentului final** al transformării construit cu prepoziție. Prin urmare, poziția:

A.VI.1.c.) În loc de a zice: *Fac pe cineva bucăți*, se poate spune și: *Îl fac în bucăți*.

și citatele ilustrative înregistrate sub aceasta nu pot aparține sensului de transformare al verbului *a face*, întrucât ele, dacă ar fi cu adevărat ipostaze ale acestui sens, nu ar avea rolul tematic în cauză construit cu prepoziție. Ca atare, ele vor aparține cu necesitate altui sens decât celui ilustrat aici. Și, într-adevăr, nu este greu de observat că în construcția:

6. *A face pe cineva în bucăți.*

verbul *a face* este sinonim cu *a rupe* și are schema de roluri tematice a acestuia. *A rupe* are o structură semantică diferită de cea a verbelor de transformare, el nu este propriu-zis un verb de transformare sau nu este unul cu o structură lexicală completă, întrucât el nu are, ca rol tematic, raportarea la un moment inițial, anterior acțiunii verbului, ci doar la un moment final, ulterior acesteia, care este starea de fragmentaritate (a **pacientului**). Momentul inițial, de la care pleacă acțiunea verbului, se presupune implicit că ar fi întregul, starea de integritate (a obiectului), și, tocmai pentru că se presupune în mod implicit, această stare nu mai are nevoie să se (și) exprime în mod explicit, prin urmare, verbul nu are un rol tematic care să-i corespundă. Ceea ce face ca verbele de tipul *a rupe* să aibă o altă structură lexicală (matrice semantică) decât verbele de transformare discutate aici și, în consecință, sunt sensuri diferite ale lui *a face*, care trebuie înregistrate la poziții distincte în schema lexicografică.

Mai departe, ne spune DA că, pornind de la aceste construcții cu prepoziție, „se naște construcția cu un adverb (sau o locuțiune adverbială) sau cu un adjectiv predicativ, care stând pe lângă *face*, determină mai de aproape complementul”, și ne oferă, ca exemple ilustrative, citate precum următorul:

7. *După aceea au zis voinicul cătră moșneag și babă [care-și pierduseră vederea]: „Ce mi-ți da mie, să vă fac iarăși cu ochi, cum ați fost ?”*
SBIERA, p. 40.

Numai că aceste două construcții, **6.**: *a face în bucăți* și **7.**: *a face cu ochi*, nu sunt similare nici din punct de vedere lexical – în **6.**, am văzut, *a face* este sinonim cu *arupe*, în **7.** are sensul „a schimba, a transforma” pe care-l discutăm aici –, nici din punctul de vedere al structurii sintactice: în **6.** prepoziția aparține verbului, cu ajutorul ei se exprimă un rol tematic al acestuia, în **7.** prepoziția nu aparține verbului (= nu este cerută de verb), ci aparține substantivului *ochi*, împreună cu care formează o locuțiune adjectivală, care exprimă o calitate a **pacientului** *voi* (= *moșneagul și baba*, cărora li se adresează voinicul = **agentul** acțiunii): <https://www.msn.com/en-xl/feedvă-fac-cu-ochi-vă-fac-văzători>. De aceste structuri cu locuțiuni adjectivale, lucrate în DA tot în acest punct – **A.VI.1.c.**) – al schemei lexicografice, și considerate ca fiind dezvoltate din propozițiile de tipul **6.**, analizate mai sus, precum și de construcțiile cu adjective – pe care DA le numește „predicative” – de tipul:

7.1. El își face casa frumoasă.

ne vom ocupa însă într-o a doua parte a studiului nostru, și vom încerca să demonstrăm că structura lor sintactică nu este diferită de cea a construcțiilor cu substantive pe care le-am analizat aici. Argumentația este însă una mai complexă și ea depășește tematica articolului de față.

3. Structura lexicală a verbului *a face* = „a transforma”. Ar mai rămâne de stabilit aici motivul pentru care matricea sintactică a verbului *a face* este diferită de cea a verbelor de transformare prototipice și explicația pe care o propunem este că acest lucru se întâmplă deoarece verbul *a face* nu este în mod primar un verb de transformare. El este în primul rând un verb de „aducere în existență”, de „creație”, de „producere”, el descrie, în general, apariția a ceva. Conținutul său lexical primar exprimă faptul că în urma acțiunii sau a activității pe care o semnifică ceva ce nu exista apare, ia ființă, se întâmplă. Când *cineva face ceva* – sau când *ceva se face* – acțiunea sau activitatea în cauză duce la apariția a ceva ce nu exista înainte, creează, produce ceva, un obiect sau un fapt⁵. În această calitate, rolul său tematic principal este cel care indică **rezultatul**⁶, lucrul apărut în urma acțiunii verbului. Acest rol tematic se realizează prin funcția sintactică de *complement direct*. Așadar, în propoziția:

El face o casă.

substantivul *casă* este *complement direct* din punct de vedere sintactic, dar din punctul de vedere al rolurilor tematice ale verbului el indică **obiectul rezultat** în urma acțiunii pe care verbul o semnifică, o numește.

Atunci când verbul *a face* funcționează contextual ca verb de transformare, **obiectul rezultat** în urma acțiunii sale este **momentul final** al transformării pe care o

⁵ Un obiect este ceva ce există, un fapt este ceva ce se întâmplă. Când cineva face un obiect (*Ion face o casă*) în urma acțiunii sale apare (= începe să existe) un obiect (*o casă*); când cineva face un fapt (*Ion face o săritură*), în urma acțiunii (sau a activității) sale se întâmplă un fapt (*o săritură*).

⁶ GALR vorbește, în acest caz, de rolul tematic al **Rezultatului**, ce indică „obiectul care apare numai ca rezultat al acțiunii” GALR 2008 I, 327.

semnifică, prin urmare verbul va folosi principalul său rol tematic, cel al **obiectului rezultat**, pentru a exprima rolul tematic al **momentului final** din schema semantică a unui verb de transformare. Însă îl va exprima folosind funcția sintactică ce-i este proprie: complementul direct. Astfel că în matricea sintactică pe care verbul *a face* o are atunci când funcționează ca verb de transformare, rolul tematic al **momentului final** al transformării se va exprima prin *complement direct* și nu prin *complement indirect* cu prep. *în*, ca în matricea sintactică a verbelor de transformare prototipice. Pentru a exprima și pacientul verbul va adăuga și rolul tematic al acestuia, realizat prototipic (tot) prin complement direct, și de aici construcția cu două complemente directe. Dacă intenția de semnificare a vorbitorului presupune și exprimarea **momentului inițial** al transformării, verbul va avea și un complement indirect, construit cu prepoziția *din*, la fel ca în propoziția 3.1. Astfel că verbul *a face* cu sensul „a transforma” are matricea semantică a unui verb de transformare, fără a avea însă și matricea sintactică a unui astfel de verb.

4. Concluzie. Iar în ce privește tema principală a articolului nostru, putem să concluzionăm că, deși înregistrarea structurilor sintactice este opțională într-un dicționar lexical, ea devine recomandabilă atunci când matricea sintactică a sensului definit nu coincide în totalitate cu cea a modelelor oferite în definiție.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

- Coșeriu 1989/1994-1995 = Eugenio Coseriu, „Principes de syntaxe fonctionnelle”, în *Travaux de linguistique et de philologie*, XXVII, Strasbourg-Nancy, 1989, p. 5–46; traducere în limba română de E. Tămăianu: *Principii de sintaxă funcțională*, în „Dacoromania”, serie nouă, I, 1994–1995, p. 29–68.
- DA = Pușcariu, Sextil (coordonator), *Dicționarul limbii române*. Tomul I. Partea I. A–B. București, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, 1913; Tomul I. Partea II. C. București, Tipografia Ziarului „Universul”, 1940; Tomul I. Partea III. Fascicula I. D – de, București, Universul, Întreprindere Industrială a Statului, 1949; [Fascicula II: *de-desțina*; șpalt, 1948]; Tomul II. Partea I, F–I, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1934; Tomul II. Partea II. Fascicula I. J – lacustru, București, Tipografia Ziarului „Universul” S.A., 1937; Tomul II. Partea II. Fascicula II. *Ladă-lepăda*, București, Tipografia Ziarului „Universul” S.A., 1940; Tomul II. Partea II. Fascicula III. *Lepăda-lojniță*. București, Tipografia Ziarului „Universul” S.A., 1948.
- DLR = Iorgu Iordan, Alexandru Graur, Ion Coteanu (coordonatori), *Dicționarul limbii române. Serie nouă*. Din anul 2000, coordonatori: Marius Sala, Gheorghe Mihăilă. Tomul VI. Litera M, 1965–1968; Tomul VII. Partea I. Litera N, 1971; Tomul VII. Partea a 2-a. Litera O, 1969; Tomul VIII. Litera P, 1972–1984; Tomul IX. Litera R, 1975; Tomul X. Litera S, 1986–1994; Tomul XI. Partea I. Litera Ș, 1978; Tomul XI. Partea a 2-a și a 3-a. Litera T, 1982–1983; Tomul XII. Partea I. Litera Ț, 1994; Tomul XII. Partea a 2-a. Litera U, 2002; Tomul XIII. Partea I, a 2-a și a 3-a. Litera V și literele W, X, Y, 1997–2005; Tomul XIV. Litera Z, 2000; Tomul I. Partea a 3-a. Litera D. D – *Deînmulțit*, 2006; Tomul I. Partea a 4-a. Litera D. *Deja – Deținere*, 2006; Tomul I. Partea a 5-a. Litera D. *Deținut – Discopotiriu*, 2007; Tomul I. Partea a 6-a. Litera D. *Discord–Dyke*, 2009; Tomul IV. Litera L. *L–Lherzolit*, 2008; Tomul V. Litera L. *Li–Luzulă*, 2008; Tomul I. Partea a 7-a. Litera E, *E–Erzaț* 2009; Tomul I. Partea a 8-a. Litera E. *Es–Ezredeș*, 2010; Tomul III. Literele J, K, Q, 2010, București, Editura Academiei Române.

GALR 2008 = *Gramatica Limbii Române*, vol. I. *Cuvântul*, vol. II. *Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2008.

Minică, Ștefănescu 2020 = Mircea Minică, Maria Ștefănescu, *Schema lexicografică a verbului a face între gramatical și semantic*. Comunicare susținută în cadrul Simpozionului Internațional de Dialectologie, ediția a XIX-a, Cluj-Napoca, 10–11 septembrie 2020 (articolul cu textul comunicării este în curs de publicare în volumul simpozionului).

ON RECORDING GRAMMATICAL STRUCTURES IN MONOLINGUAL DICTIONARIES (Abstract)

In this paper, the authors aim to investigate the circumstances under which grammatical structures should be inserted in monolingual dictionaries. While generally regarded as irrelevant for the meanings of the words to be defined, syntactic structures are nonetheless presented sometimes to the attention of the dictionary user. One such example – taken as a case study here – is to be found in the entry for *a face* in DA (the first half of the historical dictionary of the Romanian language). We have identified the lexical and grammatical structure of the sense *a face* (to make/do) = *a transforma* (to transform) and compared it to the counterpart structures of the verbs given in DA as synonyms for *a face* = *a transforma*. We have concluded that, although there is semantic equivalence between the verbs in question, the syntactic structures in which we encounter *a face* = *a transforma* are considerably different from those of other transformation verbs. We believe this is the reason why the author of the entry for *a face* in DA found it useful to give explicit information on the specific syntactic structures in which the sense *a transforma* occurs.

Cuvinte-cheie: *dicționar, gramatică, structură lexicală, structură sintactică, roluri tematice*

Keywords: *dictionary, grammar, semantic structure, syntactic structure, theta roles*

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu” al Academiei Române
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21
mirceaminica@gmail.com
maria.stefanescu@ubbcluj.ro*